

Jakub Adamczewski
ORCID: 0000-0002-0152-3159
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Historia wychowania katolickiego i oświaty w Szkocji. Nowe perspektywy

S.J. McKinney, R. McCluskey (red.), *A History of Catholic Education and Schooling in Scotland: New Perspectives*, London 2019: Palgrave Macmillan, ss. 207.

Stulecie uchwalenia Ustawy o edukacji w 2018 roku było wyjątkową okazją do ponownego przyjrzenia się historycznemu kontekstowi tego ważnego momentu w historii Szkocji. Recenzowana książka jest ewidentną odpowiedzią na tę ważną rocznicę. Tytuł książki *Historia edukacji i szkolnictwa katolickiego w Szkocji* odzwierciedla historyczne znaczenie społeczności katolickiej w tym północnym kraju. Podtytuł *Nowe perspektywy* został dodany przez redakcję, aby zwrócić uwagę na fakt poszerzenia i pogłębienia przez autorów wiedzy w tej dziedzinie. Publikacja pomaga zrozumieć znaczenie Ustawy o edukacji z 1918 roku i rolę odgrywaną przez szkoły katolickie w całym kraju oraz pomaga czytelnikowi w zrozumieniu rozwoju szkolnictwa państwowego w Szkocji.

Założenia badawcze publikacji przedstawiono w rozdziale pierwszym, który w obszerny sposób przedstawia historyczny kontekst rozwoju edukacji katolickiej i długotrwałego procesu wprowadzania systemu edukacji szkolnej w Szkocji. Najważniejsze akty z 1872 i 1918 roku podkreślają rolę Kościoła w edukacji szkolnej i jej rozwoju w XIX i XX wieku. Co więcej, książka zapewnia

SPI Vol. 23, 2020/3
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366

czytelnikowi niezwykle szczegółowe spojrzenie na wpływ szkolnictwa katolickiego i szkockiej edukacji. Osiem obszernych rozdziałów skupia się na pięciu kluczowych tematach: wpływie ubóstwa na dzieci w szkołach katolickich, roli zakonnic i świeckich nauczycielek, kształceniu nauczycieli i nauczycielek katolickich, tożsamości szkockiej wspólnoty katolickiej i sektarianizmie. Wstęp do książki cechuje logiczna konstrukcja narracyjna, która – w połączeniu z pewnymi osobistymi akcentami – zapewnia płynne wprowadzenie do pozostałych części publikacji.

Rozdział drugi, napisany przez redaktorów książki, nosi tytuł „Szkocka Ustawa o edukacji z 1918 roku w kontekście historycznym”. Ta część szczegółowo opisuje kontekst i omawia kluczowe pojęcia z zakresu historii. Daje czytelnikowi szczegółową analizę dwóch wspomnianych ustaw o edukacji. Szczególne zainteresowanie autorów wzbudziły wczesne, poreformacyjne szkoły katolickie oraz szkoły założone przez powstałe w 1817 roku Towarzystwo Szkół Katolickich. Końcowe zdania tego rozdziału dotyczą odpowiedzi Kościoła katolickiego na te ustawy i przedstawiają powolny proces integracji szkół katolickich z finansowanym przez państwo sektorem szkolnictwa. Jest to bardzo pouczający i złożony tekst, napisany jasnym językiem i poparty ogromną wiedzą autorów.

Kolejny rozdział został zatytułowany „Specyfika szkolnictwa katolickiego w zachodniej Szkocji przed uchwaleniem ustawy o edukacji z 1918 roku”. Geraldine Vaughan opisuje w nim niektóre wczesne praktyki, w tym zależności pomiędzy szkołami katolickimi a sobotnim i niedzielnym nauczaniem katechezy w parafiach. Wspomina również o problemach związanych z uczęszczaniem do szkoły i z kluczową kwestią tożsamości irlandzkiej w szkołach katolickich. Tekst przedstawia nowatorskie podejście autorki i sugeruje, że silny wpływ na szkocki katolicyzm miał ultramontanizm.

Rozdział czwarty „Siostry zakonne a rozwój szkockiej edukacji” został napisany przez siostrę Karly Kehoe, szefową Kanadyjskiej Katedry Badań w Atlantic Canada Communities na Uniwersytecie Saint Mary w Nowej Szkocji. Ten rozdział świadczy o tym, że badania historycznej spuścizny edukacji wymagają dziś uwzględniania kwestii związanych z rasą, społeczną stratyfikacją oraz zróżnicowaniem płciowym. Autorka przedstawia ważną rolę (zwłaszcza po 1850 roku) sióstr zakonnych w Szkocji i zwraca uwagę na fakt, że narracje

historyczne nie doceniają wkładu kobiet w szkolnictwo katolickie. Cały rozdział przedstawia niektóre z głównych przeszkód, z jakimi borykała się wspólnota katolicka, szkoły podstawowe i kształcenie nauczycielskie kobiet. Największe wrażenie robi część poświęcona wpływowi, jaki miały kobiety na tworzenie kultury edukacji w ramach wspomnianej wspólnoty katolickiej w Szkocji.

Rozdział piąty „Rola męskich zakonów religijnych w edukacji w Szkocji w dziesięcioleciach poprzedzających ustawę o edukacji z 1918 roku” analizuje rolę męskich zakonów w okresie poprzedzającym wprowadzenie Ustawy o edukacji. Tom O’Donoghue, autor tego rozdziału, przedstawia czytelnikowi zwięzły, ale bardzo użyteczny kontekst początków i rozwoju życia zakonnego, od ascetów na pustyni do chwili obecnej. Zwraca również uwagę na różnorodność męskich zakonów, które zakładały szkoły na terenie całej Szkocji, jednocześnie unikając niebezpieczeństwa skupiania się jedynie na terenach obejmujących centralny pas Szkocji.

Rozdział szósty poświęcony „Roli nauczycielek świeckich w edukacji katolickiej przed wydaniem Ustawy o edukacji (Szkocja) z 1918 roku” został napisany w bardzo interesujący sposób przez Jane McDermid z Uniwersytetu w Southampton. McDermid analizuje rolę świeckich nauczycielek w szkołach katolickich, a także wyzwania, z jakimi musiały się one mierzyć. Autorka przedstawia najważniejsze problemy: różnice w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn oraz rosnące koszty utrzymania szkół. Stwierdza, że nauczycielki miały być tanim źródłem siły roboczej. Pod koniec rozdziału McDermid przedstawia konsekwencje powołania Notre Dame College, co zaowocowało zmianami w kształceniu nauczycieli, podniesieniem jakości wykształcenia nauczycielek oraz poszerzeniem programu nauczania.

Kolejny rozdział „Wychowanie katolickie poza szkołą: sodalicje i wykłady publiczne” Raymonda McCluskeya przedstawia nieformalne nauczanie i zakres wykładów publicznych u schyłku XIX wieku. Autor oferuje dwie perspektywy: dyskusję na temat tzw. „kwestii rzymskiej” i zaskakujące zaangażowanie w niektóre z głównych problemów naukowych tamtego okresu.

Następny rozdział „Kampania prezbiteriańska (1923–1930) przeciw Ustawie o edukacji (Szkocja) z 1918 roku” opracował Stephen J. McKinney ze School of Education na Uniwersytecie w Glasgow.

Porusza on niedostatecznie jak do tej pory zbadany temat, a mianowicie kwestię odpowiedzi Kościoła Szkocji na Ustawę o edukacji. Autorowi udaje się również przedstawić korzyści, jakie uzyskał Kościół rzymskokatolicki w ramach systemu szkolnictwa wyznaniowego. Według autora ważne jest, aby wyjaśnić, że kampania przeciwko Ustawie z 1918 roku została wykorzystana jako narzędzie do odzyskania wpływu Kościoła Szkocji na szkolnictwo państwowe. Wywód jest bardzo dobrze skonstruowany i zaprezentowany.

Ostatni, dziewiąty rozdział książki został zatytułowany „Ustawa o edukacji (Szkocja) z 1918 roku i jej prawne konsekwencje”. Jego autorka, Mary McHugh, jest archiwistką archidiecezji Glasgow i byłym wykładowcą historii Kościoła w Chester College. Ta część może być szczególnie interesująca dla osób zainteresowanych kluczowymi wydarzeniami, jakie miały miejsce po wprowadzeniu ustawy. Autorka podaje szeroki opis konsekwencji tej ustawy, m.in. wzniesienie nowych budynków szkół katolickich, przenoszenie ich siedzib oraz ich ulepszanie i rozwój jaki następował w tamtym okresie. McHugh zwraca uwagę na wyzwania związane z rekrutacją wystarczającej liczby katolickich nauczycieli do nowych szkół. Wartość tego rozdziału jest niepodważalna i wyjątkowa ze względu na szczegółową analizę roli męskich i żeńskich zgromadzeń zakonnych w Szkocji.

Recenzowana książka prowadzi do wniosku, że złożoność i doświadczenie autorów czynią tę publikację wyjątkową i klarowną. Przedstawia ona bardzo użyteczne i szczegółowe podsumowanie osiągnięć katolickiej edukacji i szkolnictwa w Szkocji na przestrzeni lat. Autorom i autorkom udało się przedstawić i obszernie opisać trudności oraz wyzwania, z jakimi borykali się w tamtym czasie nauczyciele i nauczycielki. Ogólnie rzecz biorąc, publikacja daje czytelnikom okazję do zgłębienia wyników badań naukowych i idei odnoszących się do trudnych dziejów edukacji katolickiej. Opisana przez zdolnych autorów i autorki, jest ona teraz bardziej interesująca niż kiedykolwiek wcześniej.

ADRES DO KORESPONDENCJI

Jakub Adamczewski
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Studiów Edukacyjnych
e-mail: jakub.adamczewski@amu.edu.pl